

Rapport 2008:120

Arkeologisk förundersökning

Översandade kulturlager i norra Skänninge

RAÄ 5
Nunnestigen 21 / kv Vallmon 4
Skänninge stad
Mjölby kommun
Östergötlands län

Ann-Charlott Feldt

Översandade kulturlager i norra Skänninge

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning	4
Syfte och metod	4
Resultat och tolkning	6
Referenser	7
Tekniska uppgifter	8
Bilaga 1. Ritningar	9

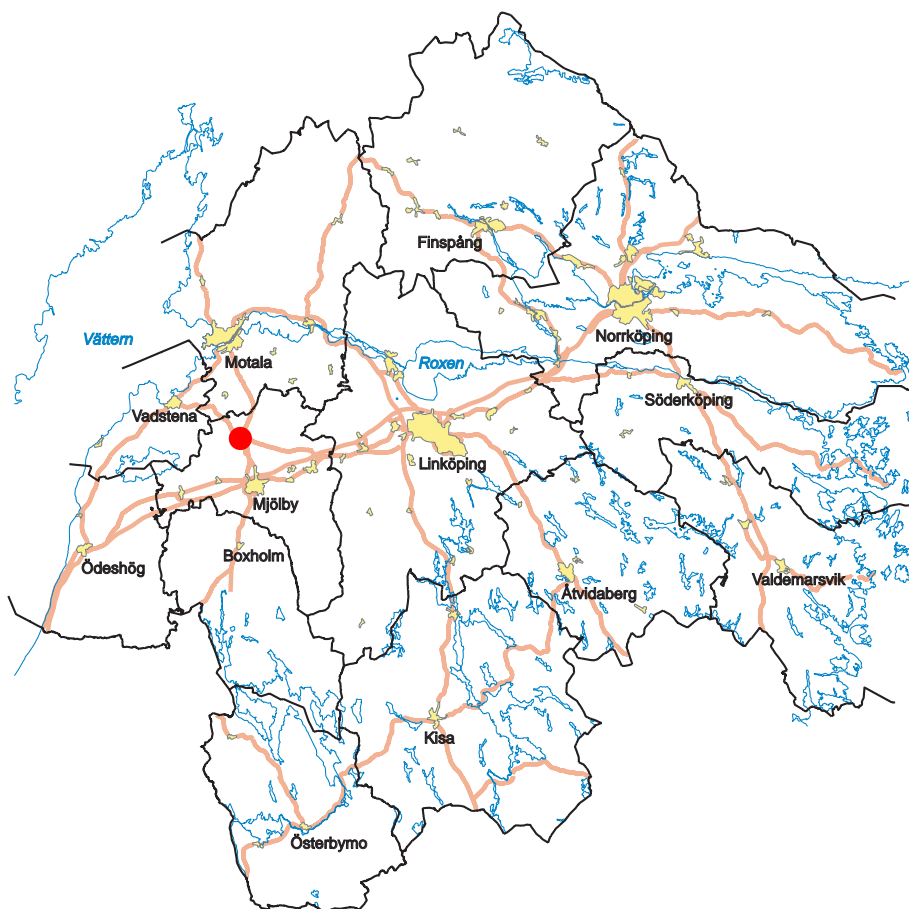
Ö S T E R G Ö T L A N D S   L Ä N S M U S E U M
A V D E L N I N G E N   F Ö R   A R K E O L O G I

Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

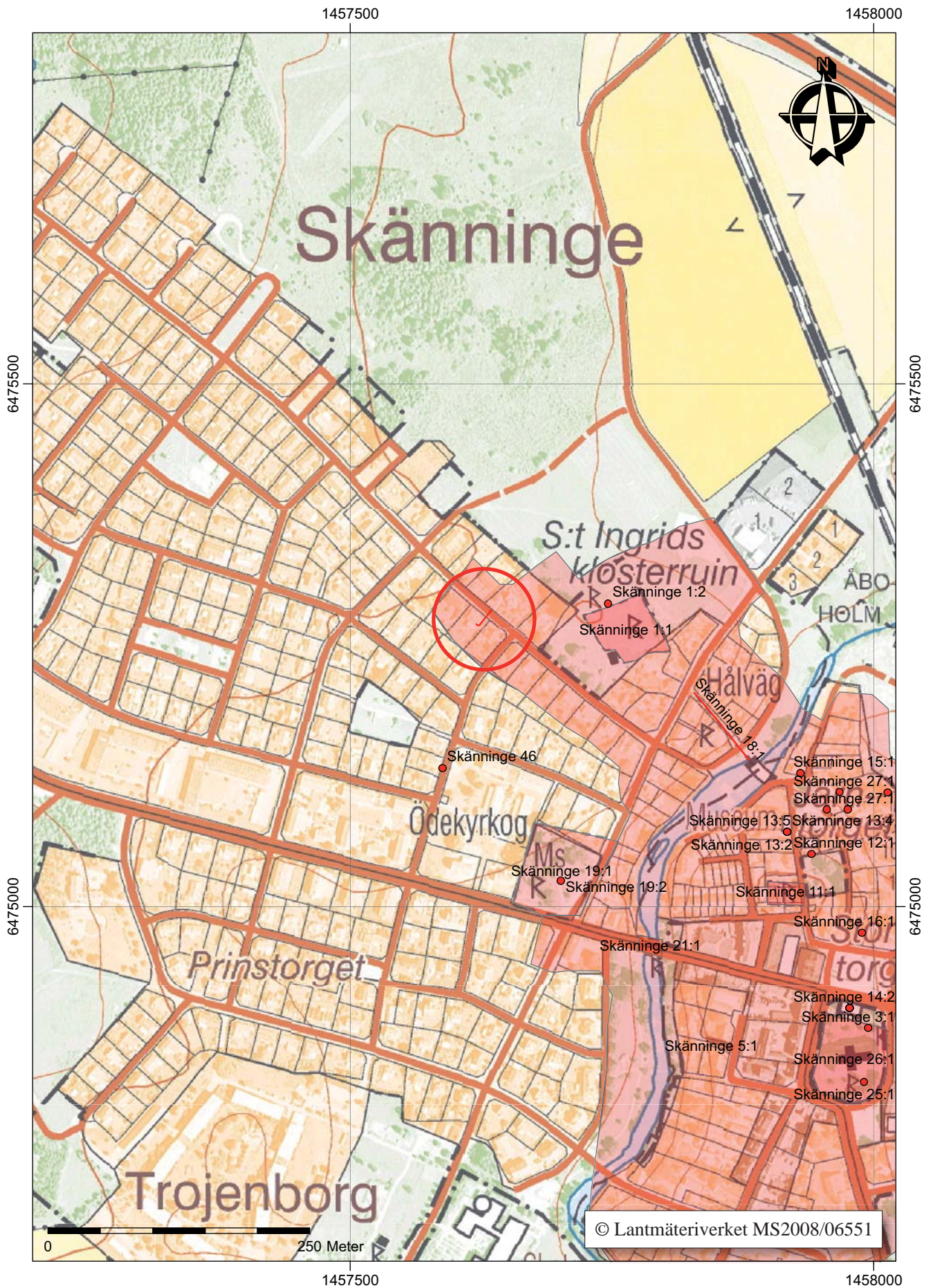
Sammanfattning

I samband med att en villa i kv Vallmon 4 i Skänninge stad, Mjölby kommun, skulle anslutas till det befintliga fjärrvärmenätet i Nunnestigen genomförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk förundersökning. Vid denna framkom dels sentida kulturlager, dels äldre översandade, sotiga lager och en flatbottnad större nedgrävning. De äldre lagren innehöll förutom skärvig sten även bitar av tegel, varför de inte kan vara äldre än 1200-talets mitt. Nedgrävningen kan eventuellt vara spår av trädgårdsodling.

Ann-Charlott Feldt
1:e antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:5 000.

Inledning

Östergötlands länsmuseum utförde 2008-10-21 en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning i samband med anslutning av en villa i kv Vallmon 4 i Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötlands län, till det befintliga fjärrvärmenätet i Nunnestigen.

Området ligger i den nordvästra utkanten av Skänninge medeltida stad (RAÄ 5). Den totala sträckan som berördes av arbetet var ca 20 löpmeter. Schaktet hade en bredd på ca 0,7 m och ett djup som varierade mellan 0,6 och 0,8 m.

Arbetet utfördes efter beslut från Länsstyrelsen Östergötland. Uppdragsgivare var Mjölby Svartådalen Energi AB i Mjölby. Uppdragsgivaren svarade för de arkeologiska kostnaderna. Ansvarig för den arkeologiska förundersökningen och rapportarbetet är undertecknad.

Områdesbeskrivning

Skänninge är centralt beläget i ett öppet jordbrukslandskap. Staden tycks ha vuxit fram successivt under 1000- och 1100-talen och omnämns första gången år 1178. Staden nådde sin höjdpunkt under senare delen av 1200-talet och 1300-talet. 1400-talet innebar en stark tillbakagång och under 1500-talet verkar Skänninge snarast haft karaktären av en förstörd bondby (Feldt 2004).

Generellt är kulturlagren i Skänninge diffusa och svåra att datera. Brandlager från de stora stadsbränderna kan bara spåras fläckvis i staden. Sannolikt har bebyggelsen varit gles i förhållande till många andra medeltida städer. Detta gör att begränsningarna för den medeltida staden (RAÄ 5, Skänninge) är osäkra. Vid undersökningar inom och i anslutning till stadsområdet har även förhistoriska lämningar påträffats vid flera tillfällen, vilket antyder en platskontinuitet från järnåldern och fram till dagens stad (Feldt 2004).

Stadens två äldsta stenkyrkor, Allhelgonakyrkan (RAÄ 11, Skänninge) och S:t Martins kyrka (ingår i RAÄ 1, Skänninge), var belägna på varsin sida om Skenaån. De dateras båda till 1100-talet. S:t Martins kyrka, väster om Skenaån, omnämns första gången i en donationshandling som upprättades senast år 1275 till förmån för ett blivande nunnekloster, S:ta Ingridis kloster (DS 885). Huruvida kyrkan revs eller om den bara anpassades till en ny funktion som klosterkyrka är oklart. Vid undersökningar 1939 i klosterområdet påträffades tre i stort sett intakta gravar med sk Eskilstunakistor (Wallenberg 1984).

S:ta Ingridis kloster, som var ett systerkonvent till dominikanerna, etablerades sannolikt på mark tillhörig en tidigmedeltida stormans- eller kungsgård. I donationshandlingen var bröderna Johan och Anders

Elovssons krav att systemen Ingrid under sin livstid upprättade ett kloster på platsen. Donationen skedde i närvaro av kung Valdemar (avsatt 1275). Ingrid Elofsdotter avled 1282 eller 1283. Klostret anlades, med bistånd av Magnus Ladulås och biskop Henrik, vid S:t Martins kyrka väster om Skenaån. Klostrets verksamhet pågick från slutet av 1270-talet fram till reformationen, då det stängdes (Nilsson 1879, Schück 1963).

Hur stort område som nyttjades av den förmodade stormansgården och senare klostret är oklart. Vid undersökningar i kv Nunnan har kulturlager och olika anläggningar, såsom t ex en trolig källare, dokumenterats (Feldt 1990 och 2006a). Vid fjärrvärmean-slutningar i anslutning till det aktuella området har stolphål och kulturlager samt spår efter trädgårdsodling i form av en bassängformad odlingslott påträffats (Feldt 2006b). Lämningarna, som var belägna i kv Nunnan 19, daterades inte men det är möjligt att de har ett samband med S:ta Ingridis kloster.

I samband med schaktningar för fjärrvärme i den intilliggande Motlagatan framkom tjocka kulturlager och avfallsgropar med bl a rikligt med tidigmedeltida östersjökeramik och ett litet runristat metallbleck (Björkhager & Gustafsson 2004). I S:t Martins väg påträffades vid samma undersökning mörkfärgningar som kan vara förhistoriska. Vid en förundersökning i S:ta Ingridis väg 11 dokumenterades odlingslager och bränd lera (Carlsson 2007).

Syfte och metod

Syftet med förundersökningen, som genomfördes i form av en schaktningsövervakning, var att tillse att fast fornlämning berördes i så liten omfattning som möjligt. De fornlämningar som eventuellt framkom skulle dokumenteras avseende karaktär och omfattning samt om möjligt dateras.

Det berörda området ligger i utkanten av den medeltida staden och dessutom i anslutning till S:ta Ingridis kloster (RAÄ 1, Skänninge). Dessutom har sannolikt klostret föregåtts av en stormansgård. Den primära frågeställningen var därmed huruvida det fanns lämningar som kunde kopplas till staden, klostret eller den förmodade stormannagården i området.

I närområdet har spår efter odling i form av bassängformade odlingslotter påträffats (Feldt 2006b). En andra fråga var därför huruvida ytterligare spår efter trädgårdsodling finns i området. Dessa skulle då kunna ge indikationer på omfattningen av trädgårdsodlingen.

Resultatet från förundersökningen ska kunna ligga till grund för länsstyrelsens fortsatta bedömningar i ärendet samt kunna utgöra ett underlag för uppdragsgivarens planeringsarbete.

Figur 3. Skänninge stadsjordar enligt jordeboken från 1638 med schaktet markerat (LMS akt D98-1:D7:1-3 10).

Schakten dokumenterades genom plan och profilritning samt digital fotografering. Inga föremål togs tillvara. Inget daterbart material framkom. Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.

Resultat och tolkning

I samband med schaktningsövervakningen framkom dels sentida kulturlager, dels äldre översandade, sotiga lager och en flatbottnad större nedgrävning. De äldre lagren innehöll skärvig sten men även bitar av tegel, varför de inte kan vara äldre än 1200-talets mitt. Förutom bitar av tegel påträffades inga föremål eller annat daterande material i schaktet (bilaga 1).

Nedgrävningen var minst 6 m lång och hade ett djup på 0,3-0,4 m. Nedgrävningens botten var plan utan några tydliga spår efter spadgrävning. Den överlagrades delvis av det ovan nämnda översandade sotiga lagret. Fyllningen i nedgrävningen utgjordes

av en homogen, fet, brun jord med inslag av tegelkross. Nedgrävningens ursprungliga storlek kan inte fastställas då den skars av sentida ledningsschakt i Nunnestigen. Nedgrävningen kan eventuellt vara spår av trädgårdsodling liknande den bassängformade nedgrävning som påträffades i det intilliggande kv Nunnan 19 på Nunnestigen 12 (Feldt 2006b).

Den flatbottnade nedgrävning som tidigare påträffats i kv Nunnan 19 och den nu påträffade kan möjligen vara spår efter systrarnas trädgårdsodling. Liknande bassängformade nedgrävningar har även påträffats i kv Epåletten i Linköping. Där framkom flera nedgrävningar intill varandra. Dessa kunde dateras till medeltid och tolkades då som spår efter odlingsbassänger (Tagesson 2002:412). De lämningar som påträffades i Linköping var belägna mellan två av stadens viktiga medeltida institutioner; franciskanerkonventet och helgeandshuset. Det läget har likheter med det nu aktuella i Skänninge, där dominikanernas systrakonvent (S:ta Ingridis kloster) ligger strax intill.

Figur 4. Schaktet i kv Vallmon 4 (Nunnestigen 21) i Skänninge sett från nordöst. Foto Ann-Charlott Feldt, ÖLM.

Referenser

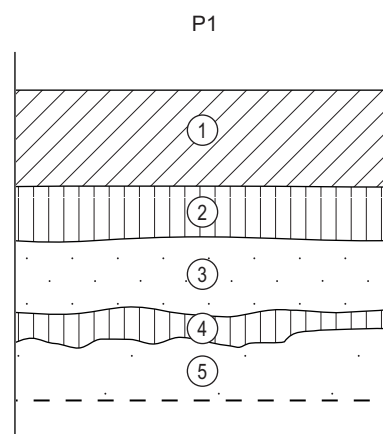
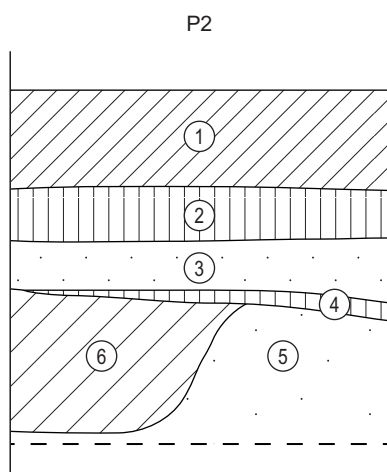
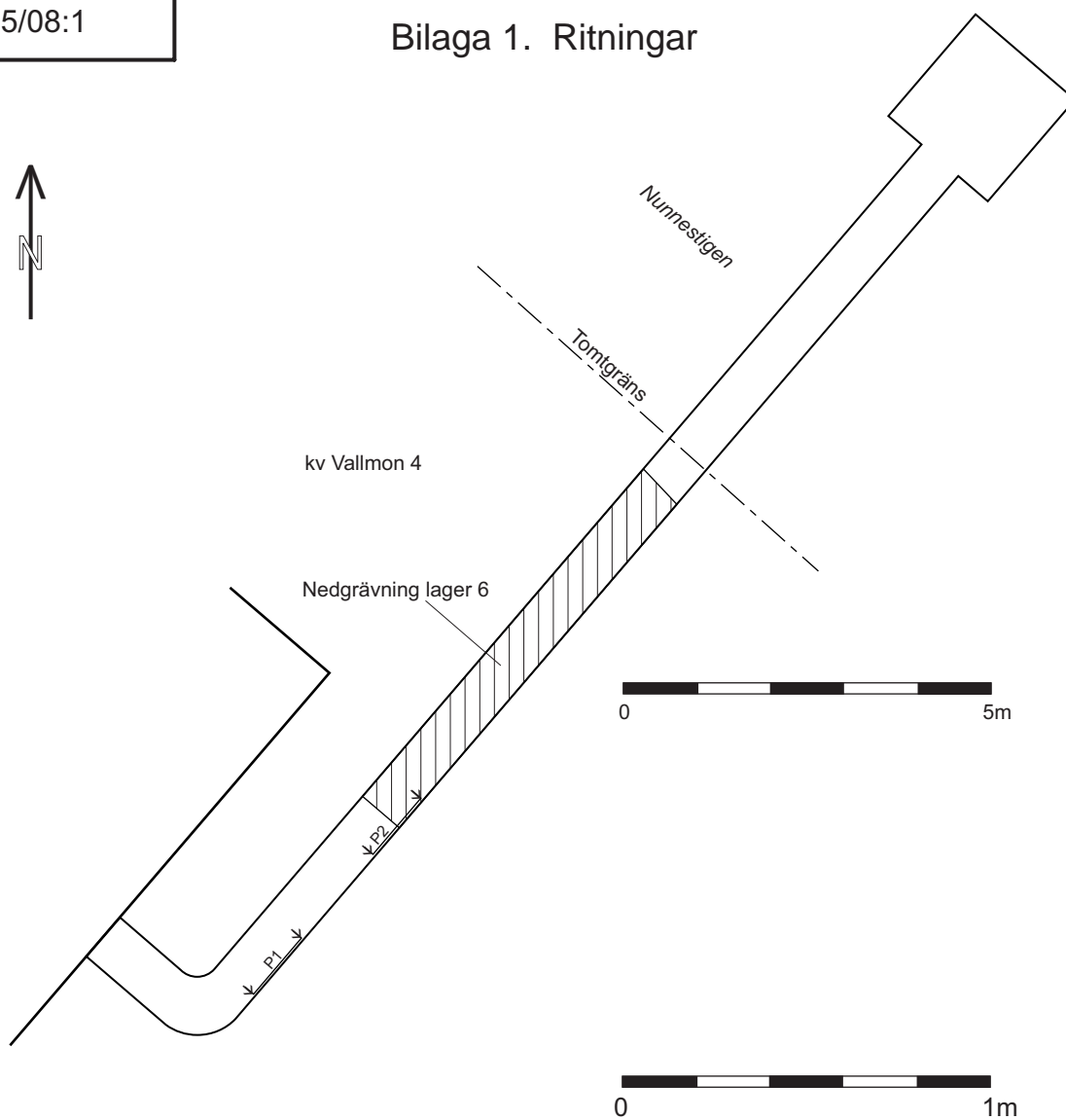
- Björkhager V & Gustafsson H. 2004. Runblecket från Skänninge. *Kulten makten människan – arkeologi i Östergötland. Östergötland 2003*. Meddelanden från Östergötlands länsmuseum. Ödeshög.
- Carlsson C. 2007. *Fjärrvärmeschakt vid S:ta Ingrids väg 11 i Skänninge*. Arkeologisk förundersökning. Rapport 2007:111. Östergötlands länsmuseum.
- Diplomatarium suecanum* (DS). 2001. De svenska medeltidsbrev i svenskt Diplomatariums huvudkartotek. CD version 2 Riksarkivet.
- Feldt A-C. 1990. *Kv Nunnan 5, Skänninge, Mjölby kommun*. Arkeologisk förundersökning. Rapport. Östergötlands länsmuseum.
- Feldt A-C. 2004. *Före staden. Preurbana lämningar i Skänninge*. C-uppsats. Institutionen för Arkeologi och Antik historia. Uppsala universitet.
- Feldt A-C. 2006a. *Mellan S:ta Ingrids kloster och Motalagatan*. Arkeologisk förundersökning, kv Nunnan 4, Skänninge stad, Mjölby kommun, Östergötland. Rapport 2006:2. Östergötlands länsmuseum.
- Feldt A-C. 2006b. *Diken, stolphål och trädgårdsodling. Västanå Skänninge*. Arkeologisk förundersökning och antikvarisk kontroll. Rapport 2006:32. Östergötlands länsmuseum.
- Nilsson L. 1879. *Klosterväsendet inom Linköpings stift*. Linköping.
- Schück H. 1963. *Biskop Henrik i Linköping och S:t Victor i Paris*. Historiska studier tillägnade Folke Lindberg 27 augusti 1963. Stockholm.
- Wallenberg B. 1984. *Grav under runhällar i Skänninge*. Stockholm.
- Tagesson G. 2002. *Biskop och Stad – aspekter av urbanisering och sociala rum i medeltidens Linköping*. Lund Studies in Medieval Archaeology 30. Stockholm.

Kartmaterial

LMS akt D98-1:D7:1-3 10, ägoavmätning Skänninge stad, 1638, Johan Larsson Grot.

Tekniska uppgifter

Fastighet	Kv Vallmon 4
Gata	Nunnestigen 21
Stad	Skänninge
Kommun	Mjölby
Landskap	Östergötland
Län	Östergötland
Fornlämningsnummer	RAÄ 5
Ekonomiskt kartans blad	085 51 (8F 5b Biskopsberga)
Koordinater	X6475269-6475285, Y1457621-1457637
Koordinatsystem	RT90 2,5 gon V
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens dnr	431-23296-08
Länsstyrelsens beslut	2008-10-07
Länsstyrelsens handläggare	Magnus Johansson
ÖLM dnr	415/08
ÖLM projektnummer	530864
Uppdragsgivare	Mjölby-Svartådalen Energi AB
Kostnadsansvarig	Mjölby-Svartådalen Energi AB
Projektledare	Ann-Charlott Feldt
Fältarbetstid	2008-10-21
Totalt undersöktes	ca 20 löpmeter
Fynd	-
Foto	Endast digitala bilder
Analyser	-
Grafik	Ann-Charlott Feldt
Renritning	Lasse Norr
Grafisk form	Lasse Norr
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273	Rapport 2008:120 © Östergötlands länsmuseum

- 1 Matjord / trädgårdsplanering.
- 2 Äldre mörk fet kulturjord.
- 3 Sand, något matjordsblandad.
- 4 Fet, sotig och skärvstensblandad kulturjord med inslag av tegel.
- 5 Undergrund. Sand.
- 6 Fet, brun jord. Ev odlingsbassäng eller avfallsgrop

Nunnestigen 21 / kv Vallmon 4
 Skänninge stad
 Mjölby kommun, Ög
 RAÄ 5
 Plan- och profilritning
 Skala 1:100 resp 1:20
 Dnr 415/08
 2008-10-21 Ann-Charlott Feldt
 Renritning Lasse Norr

I samband med att en villa i kv Vallmon 4 i Skänninge stad, Mjölby kommun, skulle anslutas till det befintliga fjärrvärmenätet i Nunnestigen genomförde Östergötlands länsmuseum en arkeologisk förundersökning. Vid denna framkom dels sentida kulturlager, dels äldre översandade, sotiga lager och en flatbottnad större nedgrävning. De äldre lagren innehöll förutom skärvig sten även bitar av tegel, varför de inte kan vara äldre än 1200-talets mitt. Nedgrävningen kan eventuellt vara spår av trädgårdsodling.